
Taalgericht vakonderwijs

Taalgericht vakonderwijs biedt efficiënt antwoord in de praktijk

In dit artikel gaat het om taalgericht vakonderwijs (TVO) en de manier waarop docenten dat in dagelijkse lessen kunnen inzetten. Tevens zullen enkele termen, die verbonden zijn aan TVO toegelicht worden.

Als een groep leerlingen bij elkaar zit, zijn er onder hen veel verschillende achtergronden en verschillende ervaringen. Tijdens een workshop over TVO weet een workshopleider niet wat de voorkennis op het gebied van taalgericht vakonderwijs is. Er is dan ook geen gemeenschappelijk referentiekader. Door het maken van een woordweb rond 'Taalgericht vakonderwijs', waarbij alle deelnemers reageren vanuit hun eigen associaties, ontstaat een verzameling losse associaties, persoonlijke referenties en gevoelsaspecten. Door na te vragen en te laten verduidelijken, krijgen we een gemeenschappelijk referentiekader. We weten allemaal evenveel van het onderwerp en we kunnen samen praten over het onderwerp. Hoe komt het eigenlijk dat we bij zo'n concept als taalgericht vakonderwijs verschillend associëren? De woorden in ons hoofd zijn systematisch geordend in een soort netwerk. Tussen het ene woord en een ander woord is een verband dat op een bepaald moment of op een bepaalde wijze tot stand is gekomen. Hoe meer verbanden er zijn, des te beter een woord wordt onthouden en gekend. Het gaat dan niet alleen om verbale verbandingen, maar ook om gevoelsassociaties, herinneringen, ervaringen en mentale verbanden. Het referentiekader van elk van ons is kleiner dan het gezamenlijke. Daarom is het juist zo aantrekkelijk om elkaars kennis en ervaring in te zetten, omdat we zo van elkaar leren en ieder zijn referentiekader kan uitbreiden.

Waarom taalgericht vakonderwijs?

De laatste decennia is de leerlingpopulatie sterk veranderd. In de grote steden is meer dan 50% van de leerlingen van anderstalige afkomst. Dit heeft consequenties voor het onderwijs. Het gezamenlijke referentiekader van deze leerlingen ontbreekt en de woordenschat van de meeste anderstalige leerlingen loopt sterk achter bij de Nederlandstalige leerling. Daarnaast is het leesgedrag veranderd, waardoor de leesvaardigheid sterk verminderd is. De schoolboekteksten zijn voor veel leerlingen erg moeilijk. Geconfronteerd worden met een andere leerlingpopulatie en hun lagere vaardigheid in het Nederlands, betekent dat docenten andere inspanningen zullen moeten leveren om deze leerlingen effectief en efficiënt onderwijs te bieden. Taalgericht vakonderwijs is een antwoord hierop.

Begrijpelijk taalaanbod

Bij mondeling taalgebruik weten sprekers zich meestal goed aan te passen aan het taalniveau van de aangesprokenen. Tegen een kleuter van drie jaar spreek je anders dan tegen een puber van vijftien jaar. Tegen een eindexamenleerling van vwo spreek je anders dan tegen een vmbo-leerling uit de derde klas. En toch zal je tegen die kleuter niet op hetzelfde niveau als de kleuter spreken, maar net iets daarboven. Tegen een baby zeg je ook niet 'blb, bl, bl' of zoiets. Je biedt steeds iets meer aan. We noemen dat het N+1-niveau. Je taalaanbod is altijd van een net iets hoger niveau dan het taalvaardigheidsniveau van de leerling. Behalve dat je als spreker een verwachting hebt van het taalniveau van de ander, zul je op basis van de reacties van de ander opnieuw je taalgebruik aanpassen. Bij mondeling taalgebruik is een groot deel van de communicatie non-verbaal, waarmee je dus extra informatie of uitleg kunt geven of zaken kunt benadrukken. Je kunt iets laten zien, demonstreren, voordoen en (laten) nadoen. Je kunt woorden extra uitleggen, moeilijke woorden op het bord schrijven en laten overnemen. Je gebruikt deze extra manieren om aan te sluiten bij de (voor)kennis van de ander.

Bij schriftelijk taalaanbod, de schoolboekteksten is het een stuk ingewikkelder. Lees bijvoorbeeld maar eens de volgende tekst.

"Hij tikte een punt, duwde de wagen naar rechts, sprong drie keer in, dacht even na met zijn vingers boven het toetsenbord, en tikte vervolgens dat er iemand een lezing hield over de verspreiding van de kerstboom."

(Uit: *Plankton* van Voskuil, deel 3 van Het Bureau)

Als je jongeren vraagt, waar deze tekst over gaat, dan is die vraag voor hen niet makkelijk te beantwoorden. Voor ouderen met het referentiekader typen, typemachine, wagen, inspringen, enzovoorts, is deze vraag niet moeilijk te beantwoorden. Beter is de tekst te laten voorafgaan door het oproepen van de voorkennis, een stuk uitleg, demonstratie, voorbewerking van moeilijke woorden. Daarnaast biedt de tekst mogelijkheden om de betekenis beter te begrijpen, zoals illustraties, foto's, tabellen en schema's.

Taal gebruiken

Veel leeskilometers maken over hetzelfde onderwerp bevordert de leesvaardigheid. Veel woordenschat over eenzelfde onderwerp bevordert de (voor)kennis en het denken over dat onderwerp. Deze drie aspecten beïnvloeden elkaar positief, werken als het ware als een katalysator voor het andere aspect. Een ander aandachtspunt is de leerstofordening. De schoolboeken houden niet altijd rekening met de genoemde principes. Soms wordt een theoretisch onderwerp eerst aangeboden, daarna pas het praktische, soms iets wat ver weg is eerst en dan pas de eigen ervaring. Wees vrij om volgorde te wijzigen, stel de leerling centraal in plaats van het boek. Dus: eerst het praktische, dan het theoretische; eerst het algemene dan het specifieke, eerst het concrete, dan het abstracte. Het is van belang dat leerlingen tijdens lestijd met elkaar kunnen overleggen en de taal actief kunnen gebruiken. Samenwerkend leren is een heel geschikt middel om in te zetten bij TVO.

De leerlingen worden dan gedwongen de taal te gebruiken. Stel de groepjes zorgvuldig samen, zodat bij de ene opdracht de ene leerling zijn grotere taalvaardigheid kan inzetten en de andere leerling zijn kennis en ervaring meer kan inzetten. Laat leerlingen veel aan elkaar uitleggen. Maak spreekkilometers in taal.

Woordenschatuitbreiding

Net als bij begrijpelijk taalaanbod geldt ook voor woordenschatuitbreiding dat je als docent net boven het niveau van de leerling moet zitten, zodat hij de gelegenheid heeft steeds bij te leren en zijn eigen taalgebruik en zijn eigen hypothesen over taalgebruik bij te stellen. We gaan bewust met woordenschatuitbreiding om als we de woorden selecteren die de leerlingen moeten kennen en gebruiken. Niet alle onbekende woorden die ze in de schoolboeken tegenkomen, zijn hiervoor geschikt. Als er immers slechts een enkel verband wordt gelegd in de hersens, zal het woord waarschijnlijk weer net zo snel verdwijnen als het erin is gekomen.

Morgen is nooit te laat

En morgen is nooit te laat om te beginnen met taakgericht vakonderwijs. Een les van 45 minuten is altijd te kort om een begrip als 'taalgericht vakonderwijs' of een concept als 'de middeleeuwen' of 'zure regen' echt te verankeren in het systeem van onze hersenen. Ik hoop een paar essentiële aspecten van taalgericht vakonderwijs voldoende onder de aandacht te hebben gebracht en natuurlijk hoop ik dat u morgen al begint met het toepassen van enkele van de in dit artikel weergegeven technieken.

Literatuur

Bronnenboek Taalgericht vakonderwijs, SLO, 2001, € 12. Bestellen: SLO, telefoon 053-4840305.